

Павло АРТИМИШИН

*кандидат історичних наук
науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
старший науковий співробітник
Інституту релігієзнавства – філії Львівського музею історії релігії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7501-797X>
e-mail: p.artymyshyn@gmail.com*

ДІЯЛЬНІСТЬ УПЦ МП ЯК СТРАТЕГІЯ РОСІЙСЬКОЇ «М'ЯКОЇ СИЛИ» В УКРАЇНІ

У Львівському музеї історії релігії 3 листопада 2022 р. відбулася наукова дискусія на тему «Діяльність УПЦ МП як стратегія російської “м’якої сили” в Україні». Зустріч організували відділи нової історії України та української літератури Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України спільно з Інститутом релігієзнавства – філією Львівського музею історії релігії.

Пропоную вашій увазі текст доповіді, яку підготував кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, старший науковий співробітник Інституту релігієзнавства – філії Львівського музею історії релігії Павло Артимішин. Дискутантами були Тарас Антошевський, директор Релігійно-інформаційної служби України (РІСУ), і Василь Дорош, начальник відділу релігій та національностей департаменту з питань культури, національностей та релігій Львівської обласної військової адміністрації (ОВА). Модерувала зустріч Ірина Орлевич, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу нової історії України Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, в. о. завідувача філії Комунального закладу Львівської обласної ради (КЗ ЛОР) «Львівський музей історії релігії» – Інститут релігієзнавства.

Павло Артимішин: Розпочну із визначення поняття «м’яка сила». Відповідно до концепції американського політолога Джозефа Ная (Joseph S. Nye), йдеться про здатність держави домагатися своїх цілей за рахунок привабливості власної культури та суспільно-політичних цінностей на противагу «жорсткій силі», що ґрунтується на військовому й економічному тисках.

«М’яка сила» як сила привабливості складається з трьох компонентів: культури, політичної ідеології і зовнішньої політики (дипломатія в широкому сенсі).

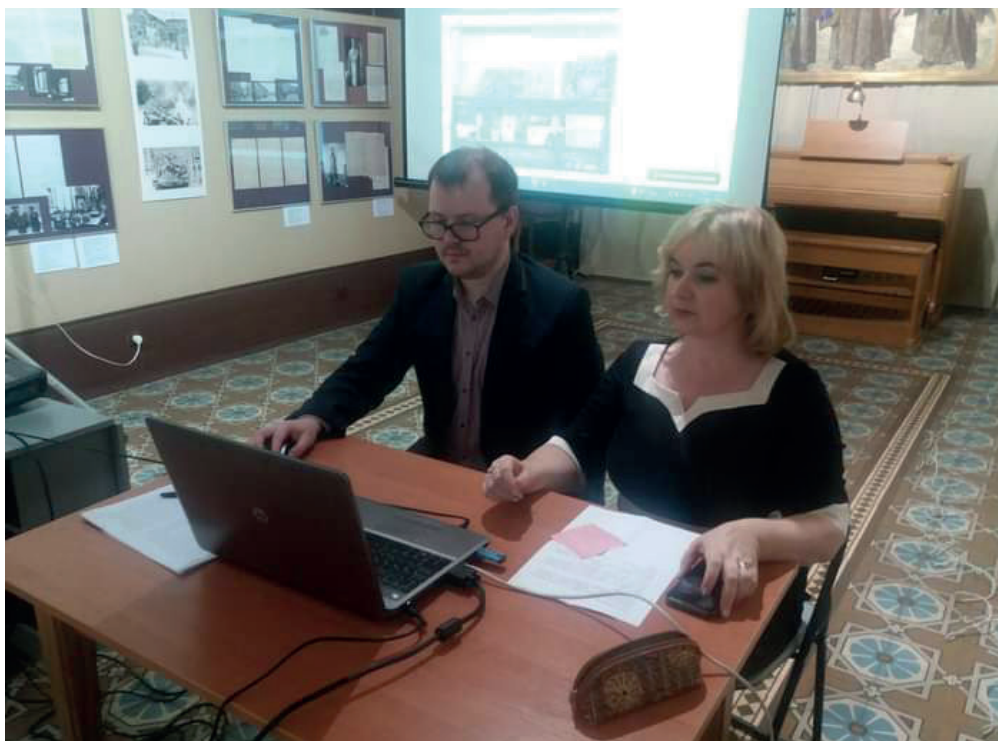
У контексті російсько-українських відносин у пострадянський період важливу роль у справі впливу офіційної Москви на політику Української держави через застосування «м’якої сили» відіграла УПЦ МП (Українська Православна церква Московського патріархату) і стала, як зазначають експерти, чи не найефективнішим її інструментом.

Зробивши короткий екскурс в історію УПЦ МП, потрібно зазначити, що часом її заснування можна вважати 27 жовтня 1990 р., коли Архирейський собор Російської Православної Церкви (РПЦ) скасував Український екзархат і заснував самоврядну та з правами широкої автономії Українську Православну Церкву (УПЦ) (принаймні офіційно) на чолі з митрополитом Київським і всієї України Філаретом.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Помісний собор УПЦ, який скликав митрополит Філарет у Києво-Печерській Лаврі 1–3 листопада 1991 р., ухвалив рішення про автокефалію і звернувся з офіційним проханням затвердити незалежність УПЦ.

Натомість відбулася нівеляція Архирейським собором РПЦ у березні–квітні 1992 р. статутних положень УПЦ і рішень її Помісного собору 1991 р. Як наслідок антиканонічних дій РПЦ із дискредитації митрополита Київського і всієї України Філарета за його намагання одержати в канонічний спосіб автокефальний статус УПЦ відбулося позастатутне зібрання єпископату УПЦ у Харкові у травні 1992 р. У червні в Україну приїхав митрополит Ростовський і Новочеркаський РПЦ Володимир Сабодан, який очолив УПЦ у канонічній єдності з МП.

Постання Української Православної Церкви Київського патріархату (УПЦ КП) як помісної Церкви українського народу відбулося внаслідок рішень Всеукраїнського православного об'єднавчого собору 25–26 червня 1992 р. Патріарх Київський і всієї України Мстислав Скрипник очолив УПЦ КП після об'єднання УАПЦ (Української Автокефальної Православної Церкви) та частини УПЦ, яку представляли митрополит

Доповідач – Павло Артимишин і модератор – Ірина Орлевич

Філарет та єпископ Яків Панчук. Відтоді й фігурує поняття УПЦ МП для його розрізнення від УПЦ КП.

Одним із перших найяскравіших виявів «м'якої сили» в контексті діяльності УПЦ МП стали липневі події 1995 р., які сьогодні інколи називають «чорним/кривавим вівторком».

Патріарх Київський і всієї Руси-України Володимир 14 липня 1995 р. був знайдений мертвим. Його відспівали 17-го, а 18-го керівництво УПЦ КП вирішило поховати свого очільника на території Софіївського собору. Уряд не дав дозволу на поховання, пояснюючи це тим, що собор Святої Софії – історико-архітектурна пам'ятка, яка перебуває під охороною ЮНЕСКО, та запропонував захоронити патріарха на Байковому кладовищі. Як пізніше згадував тодішній прем'єр-міністр Євген Марчук, наказ не допустити похорону на території собору 17 липня дав безпосередньо глава держави Леонід Кучма, оскільки тоді Адміністрація Президента мала тісні контакти з УПЦ МП.

У день похорону, 18 липня, між траурною процесією, яка з вул. Володимирської повернула не в бік Байкового кладовища, а до Софії Київської, і правоохоронцями, що відмовилися пропустити її, розпочалися сутички зі застосуванням гумових кийків та сльозогінного газу. І хоч померлого таки вдалося поховати біля стіни Софії Київської, побиття учасників ходи тривали до вечора. Найактивніших із них навіть доправили до Шевченківського районного відділку міліції.

Потрібно віддати належне Володимирові Сабодану, який намагався зберегти за УПЦ МП певну самостійність у відносинах із Москвою та за можливості розширювати її. Так, 2000 р. на Архиєрейському соборі РПЦ було уточнено статус УПЦ МП і скасовано дію окремих положень Статуту РПЦ щодо УПЦ МП. Але статусу автономії вона так і не здобула. Водночас у 2007–2008 рр. керівництво УПЦ МП робило певні кроки в розбудові відмінної від російської системи адміністративного управління, на оновлення системи духовної освіти, подолання проросійських та політичних тенденцій всередині Церкви. Однак не завжди це було успішно, особливо після того, як від середини 2000-х років РПЦ дедалі активніше розпочала контактувати із владними структурами РФ у сфері захисту інтересів росіян і співвітчизників за кордоном. Для УПЦ МП у цій справі відводилася роль перспективного інструмента Кремля з утримання України в зоні власних геополітичних впливів.

Отже, можна узагальнити, що до 2014 р. РПЦ використовувала кілька тактичних прийомів насадження політтехнології в Україні, зокрема за допомогою використання УПЦ МП:

1) регулярні (з 2009 р.) візити в Україну предстоятеля РПЦ патріарха Кіріла, які, незважаючи на постійно анонсований пастирський вимір, вирізнялися політико-пропагандивним спрямуванням у руслі російських пропагандивних наративів;

2) протидія РПЦ усамостійненню УПЦ та становленню у будь-якому форматі помісної УПЦ;

3) опора на агресивний клерикалізм громадських рухів, пов'язаних із Церквою, на кшталт Союзу православних громадян України «Единое Отечество», Союзу православних братств України, Всеукраїнського православного братства Олександра Невського, Всеукраїнського громадського об'єднання «Православний вибір» та ін.;

4) ініціювання проєктів і заходів, покликаних продемонструвати суспільному загалові наявність в Україні та Росії спільної справи, генеалогії, спільного духовного спадку та майбутнього (вручення нагород, організації концертів, фестивалів, «днів дружби» тощо).

Крім того, опір діяльності Володимира Сабодана здійснювали і всередині України. Так, у липні 2011 р. проти надання більшої автономії УПЦ МП виступив головний її спонсор, донецький мільярдер Віктор Нусенкіс (сьогодні фінансує терористичну організацію «Донецька народна республіка»), заявивши, що згортає фінансову підтримку Церкви.

Митрополит Одеський та Ізмаїльський Агафангел неодноразово заявляв про свої сподівання щодо «відновлення історичної справедливості, нову інтеграцію, що базується на тисячолітній богозаповітній єдності Святої Русі»¹. У цьому контексті він виступав категорично проти відокремлення УПЦ від РПЦ, як і «відокремлення двох єдинокровних та єдиновірних народів». Такої позиції дотримувався і митрополит Донецький та Маріупольський Іларіон, який одним із перших підтримав анафему «розкольників» з УПЦ КП, після чого виступав за єдність із «материнською» РПЦ, закликаючи мирян не відвідувати «бісівські храми». Ще далі пішов архієпископ Тульчинський і Брацлавський Іонафан, лейтмотивом закликів якого була вже навіть не духовна, а політична єдність «святої Русі» на базі «східнослов'янської православної ідентичності», яка, мовляв, протилежна до європейської².

Названі церковні діячі взимку 2011–2012 рр. намагалися усунути ослабленого важкою хворобою В. Сабодана з керівництва УПЦ МП і так призупинити його курс на усамостійнення Церкви від Москви. Однак навесні 2012 р. митрополит Володимир одужав і з важливих посад усунув деяких учасників зимової спроби «перевороту».

У контексті військової окупації Криму Російською Федерацією (РФ), активної участі російських найманців і спецпризначенців у диверсійних акціях на Сході України в риторичі МП підсилювалися акценти щодо наявності «потенційного ворога», який прагне відділити українські землі від східноправославної цивілізації.

Тому, випереджаючи посягання «ворогів» на «цілісність історичного простору Святої Русі», РПЦ та більшість головних діячів УПЦ МП підтримали вторгнення Росії на українські терени, яку називали «миротворчою місією Росії в Україні», а тамтешні події після початку Революції Гідності, а потім антитерористичної операції на Сході України – «політичною кризою на Україні»³.

Типовими для таких наративів були абстрактні заклики до мирного врегулювання «відносин між братами, що живуть сьогодні як в Україні, так і в Російській Федерації» і недопущення «військових зіткнень між братами, щоб ніколи єдиновірні, єдинокровні брати не приносили смерть і руйнування один одному»⁴ поряд із покладенням відповідальності за події у Криму та на Донбасі на «київську владу» й дедалі відвертішим піддаванням сумніву факт існування незалежної України. Водночас робилися заклики до переговорів із проросійськими маріонетками, які опинилися

¹ Митрополит Одеський Агафангел утледів у Путіні «незрівнянну харизму». *RISU*. 2012. 31 січня. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/46577/ (дата звернення: 19.11.2022).

² Мир Русский или Украинский? – два размышления на тему. *Український богословський сайт*. 2010. 26 серпня. URL: <http://www.theology.kiev.ua/article.php?cid=27&aid=332> (дата звернення: 19.11.2022).

³ Святіший Патріарх Кирил: Церква завжди була запорукою миру і єдності народів Росії та України. *Руська Православна Церква. Офіційний сайт Московського Патріархату*. 2014. 14 березня. URL: <http://www.patriarchia.ru/ua/db/text/3606175.html> (дата звернення: 24.07.2021).

⁴ Там само.

біля владного керма в самопроголошених т. зв. Донецькій та Луганській народних республіках («ДНР» та «ЛНР»).

Водночас, попри очевидний інформаційний супровід проросійських сепаратистів на Донбасі з боку РПЦ, остання все ж перманентно звинувачувала саме українські християнські Церкви (крім УПЦ МП) – УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ (Українську Греко-Католицьку Церкву) (в наративах РПЦ вони названі «схизматиками», «розкольниками», «уніатами») – у підтримці лише «однієї сторони конфлікту» (української). До того ж РПЦ та УПЦ МП (як «Православна Церква в Росії і на Україні») проросійські медіа позиціонували як єдині сторони, спроможні досягти миру «на Українській землі»⁵.

Однак треба наголосити, що ситуація суттєво не змінилася й після того, як 17 серпня 2014 р. предстоятелем УПЦ МП став Онуфрій – постійний член синоду РПЦ, керівний архиєрей Київської єпархії УПЦ МП.

Щобільше, поступово ситуацію на Сході України замість «української кризи» на інформаційних порталах УПЦ МП почали характеризувати як «братовбивство», «міжусобну брань», «каральну операцію» та «безкарне вбивство населення Донбасу», у якому змушували брати участь мирне населення України, примусово його мобілізуючи до українського війська, що, зокрема, підтримували всі українські православні Церкви, крім УПЦ МП⁶. Водночас війна на Донбасі для середовищ, наближених до УПЦ МП, була історією не про захист незалежності, суверенності та територіальної цілісності України, а про оборону «канонічного православ'я» (в його російському варіанті), «православної цивілізації», що вимагало ведення «священної війни» проти «пронацистської хунти» та «руйнівної діяльності псевдоцерковних розкольницьких угруповань», породжених «провальним “проектом Україна”», який, мовляв, сам собою був своєрідним зреченням «православного російського вибору святого князя Володимира» та становив подальшу загрозу для збереження «руської» ідентичності серед українського населення⁷.

Показовим у цьому став Всеукраїнський православний форум «За мир в Україні», що відбувся в листопаді 2014 р. у Києві під егідою УПЦ МП. У його роботі фактично взяли участь лише проросійські релігійні громадські організації з України, РФ, Білорусі та Молдови. Це й визначило ідейне спрямування виступів під час заходу – у доповідях та ухвалених резолюціях з'їзду можливість досягнення мирного сценарію на Донбасі й «загальної духовної консолідації українського суспільства» пов'язували винятково з необхідністю покращення україно-російських відносин ціною відмови від «неприродної» для України ідеї євроінтеграції, позитивно оцінювали «миротворчу місію РПЦ» в Україні, зокрема на Донбасі, як і російські

⁵ Святейший Патріарх Кирилл: «Сегодня нет более важного вопроса, чем мир на Украинской земле». *Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московского Патриархата*. 2015. 17 февраля. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/3996170.html> (дата звернення: 24.07.2021).

⁶ Святейший Патріарх Кирилл: «Обращаюсь ко всем, от кого зависит принятие решений: немедленно остановите кровопролитие». *Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московского Патриархата*. 2014. 17 июня. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/3675054.html> (дата звернення: 24.07.2021).

⁷ РПЦ обвинила греко-католиков во вмешательстве в конфликт на Донбассе. *NB. Независимое бюро новостей*. 2014. 17 октября. URL: <http://nbnews.com.ua/ru/news/134429/> (дата звернення: 24.07.2021).

гуманітарні конвої для місцевого населення. А самі учасники конференції у виступах чітко зазначали, що ідентифікують себе з «русским миром», його цінностями, культурою і православ'ям»⁸.

Після того, як гарячі бої на фронті остаточно переросли у фазу позиційного протистояння, наприкінці травня 2015 р. у Росії повідомили про офіційне закриття проєкту «Новоросія», а російська економіка почала поступово відчувати наслідки міжнародних санкцій, риторика в таборі РПЦ та УПЦ МП стала «лагіднішою» і поступово з неї вилучили згадки про «священну війну» чи забезпечення «торжества православ'я» на Сході України, натомість йшлося про необхідність «духовної єдності російського і українського народів»⁹.

Тим часом переломним моментом у житті УПЦ МП могла стати поява ПЦУ (Православної Церкви України). Сприймавши її як загрозу власному існуванню, керівництво УПЦ МП своїм рішенням заборонило служителям брати участь у соборі, що відбувся 15 грудня 2018 р. Відтак, хоча за неофіційними даними 10 єпископів були готові прийти на собор, проте лише два – митрополит Вінницький Симеон і Переяславський Олександр – прибули та перейшли в новостворену ПЦУ. Черкаський митрополит Софроній обмежився відеозверненням до собору. Після надання ПЦУ Томосу про автокефалію за півтора року (січень 2019 р. – червень 2020 р.) від УПЦ МП до неї перейшло близько 600 парафій.

Вагомим було рішення Верховної Ради України від 20 грудня 2018 р. щодо ухвалення змін до законодавства, які зобов'язували УПЦ МП змінити назву, вказавши належність до РПЦ. Його підтримали 240 депутатів за необхідних 226. Однак 22 квітня 2019 р. окружний адміністративний суд Києва призупинив процес перейменування.

Згідно зі статистикою, частка прихильників УПЦ МП за останні роки скоротилася: якщо у 2010 р. було майже 35 % від загальної кількості релігійних громад країни (УПЦ КП – 13 %, УАПЦ – 3,5 %), то у 2020 р. – 13,6 %, а вірними новоствореної ПЦУ вже себе вважали 20 % українців.

В умовах початку повномасштабної війни Росії проти України 24 лютого 2022 р. справи УПЦ МП могли погіршитися, якби її представники не застосували певні тактичні маневри, щоби відмежуватися від дій російської влади та керівництва РПЦ. З цим пов'язаний її «роз'єднаний» собор, який відбувся 27 травня 2022 р. у Свято-Пантелеймонівському жіночому монастирі (Феофанія). Згідно з інформацією, поширеною у деяких медіа, на ньому було внесено зміни до Статуту про управління УПЦ, спрямовані на повну самостійність і незалежність, засуджено позиції патріарха Кіріла щодо російської агресії, проголошено заклик до діалогу з ПЦУ. Нова редакція статуту не була опублікована офіційно, проте стара зникла зі сайту УПЦ. Рішення

⁸ Яремчук В. РПЦ на Донбасі як інструмент інформаційно-пропагандистської політики Російської Федерації. Способи і форми протидії держави і суспільства церковно-релігійній деструкції. *Донбас у системі інформаційної безпеки держави: регіональні особливості, зовнішні виклики, інструменти боротьби з антиукраїнською пропагандою* / Аналітична доповідь. Київ, 2015. С. 135.

⁹ В канун Дня Крещення Руси Святейший Патріарх Кирилл обратился с посланием к Президентам России и Украины. *Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московского Патриархата*. 2015. 27 июля. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/4176516.html> (дата звернення: 25.07.2021).

собору не прийняли Донецька та Сімферопольська єпархії, які висловили бажання залишитися в єдності з РПЦ.

Зрештою, варто погодитися з думкою очільника ПЦУ Митрополита Епіфанія, що собор УПЦ МП фактично нічого не змінив, оскільки ця Церква зберігає єдність із РПЦ, а її священнослужителі продовжують поширювати тези російських пропагандистів.

Тарас Антошевський: Дякую! Можу хіба доповнити те, що вже досить ґрунтовно окреслив доповідач. На сучасному етапі інформаційного протистояння з Росією, зокрема з РПЦ, важливо аргументовано та покликаючись на достовірну джерельну базу оцінювати діяльність УПЦ МП. І відповідно розробити необхідні контраргументи. Наприклад, як у книзі Тетяни Деркач, присвяченій співпраці єпархій Московського патріархату в Україні з проросійськими громадськими організаціями, зокрема з «казачими», не так у духовній, як у політичній та економічній площинах.

Хоч у середовищі духовенства УПЦ МП були відверті прихильники «русского міра», її багаторічний очільник Володимир Сабодан тривалий час намагався дотримуватися певної автономії від Москви, як і прагнув бути «віддаленим» від української влади і за президенства Леоніда Кучми, і за Віктора Януковича, які так чи так намагалися використовувати цю Церкву для власного інформаційного впливу. Навіть після Помаранчевої революції всередині УПЦ МП продовжувало існувати правило «недоторканості» навіть щодо найбільш одіозних осіб з їхнього табору. Відтак після того, як у 2009 році РПЦ очолив патріарх Кіріл, УПЦ МП стала її надійною «філією» з просування російських наративів серед української громадськості.

Проте треба визнати, що впродовж останніх років УПЦ МП намагалася бути різною. У 2007 році на рівні синоду було прийнято постанову зі засудженням «політичного православ'я». До написання цього документа були залучені особи з оточення митрополита Володимира Сабодана, та й сам він підтримував його прийняття. Але цей акт так офіційно і не опублікували на сайті УПЦ МП, тому що під засудженням «політичного православ'я» розуміли критику конкретних одіозних проросійських клириків. Наприклад, Василя Анісімова, керівника пресслужби УПЦ МП та одного з головних популяризаторів «політичного православ'я», або ж митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела, який відкрито виступав за поширення «русского міра» в Україні та під час розгляду будь-яких рішень синоду узгоджував усі питання з керівництвом РПЦ й озвучував позиції останньої щодо того чи того рішення, та членів «православних братств». Цей текст з'явився лише на порталі РІСУ. Саме тоді РІСУ фактично стала майданчиком для Володимира Сабодана та його соратників, як і у 2011–2012 роках, коли офіційні інформаційні ресурси УПЦ МП перебували під контролем опонентів очільника цієї Церкви і готували його «тихе усунення» з посади під приводом погіршення здоров'я. Однак це їм не вдалося – Володимир Сабодан керував Церквою до смерті 5 липня 2014 року.

Тоді проросійське крило УПЦ МП мало стати активним гравцем у справі повної інтеграції України до російського геополітичного простору. Так, під час Революції Гідності тут зайняли позицію, яка фактично підтримувала владу Януковича, а відтак проросійську політику. З початком російської агресії проти України навесні 2014 р., з анексією Криму й окупацію частини Донбасу, духовенство УПЦ МП у відповідних регіонах часто йшло на співпрацю з окупантами та інформаційно (і матеріально, і організаційно) підтримувало їх.

Стратегічною метою діяльності УПЦ МП мала стати (і залишається досі) ідейна підготовка до всебічного поглинання української державності російською стороною на

рівні з іншими складовими «м'якої сили» (кінематографом, книжковою продукцією, музикою, медіа). На сьогодні це єдина легальна інституція в Україні, яка перебуває під контролем Москви (принаймні на рівні керівництва в Києві та місцевих очільників) і навіть після розгортання повномасштабної російсько-української війни 24 лютого 2022 року продовжує впливати через різні канали комунікації на українських громадян, поширюючи російські наративи в розпал гарячої фази військового конфлікту.

Водночас події довкола «роз'єднаного» собору УПЦ МП 27 травня 2022 року були лише ширмою та елементом «заспокоєння» для тої частини клиру та вірян, яка в сучасних умовах апелювала до більшої автономії у складі РПЦ або ж почала навіть задумуватися про приєднання до ПЦУ. Його проведення було вигідне і теперішньому українському державному керівництву, яке відтепер могло частково звільнити себе від обов'язків «переслідувати» організації, які досі були навіть юридично пов'язані з РФ. Зрештою, собор міг бути і певною грою теперішнього очільника УПЦ МП Онуфрія, який, скориставшись ситуацією в Україні, хотів посилити власні (персональні, а не церковні) позиції на українських теренах поза впливом Московського патріархату. Врешті, так виглядає, що й сам собор юридично був безрезультатним – офіційно оновленого статуту УПЦ МП на їхньому порталі опубліковано так і не було, та й жодна з інших православних Церков, зокрема і в Москві, його не визнали.

Втім, певну роль травневі події відіграли: практично не відділяючись від РПЦ, проукраїнському та владному сегментам в Україні заявили, що «відрив» від Москви таки відбувся, і це сповільнило процес переходу громад до ПЦУ.

Пояснюючи, для чого УПЦ МП зберігати свою структуру, треба зазначити:

1) вона залишається наймобілізованішою – жодна з політичних партій не має такого впливу, як громада УПЦ МП, а отже, є «ласим» шматочком не лише в контексті церковних справ, а й для політиків, зокрема влади (і російської, і української), зацікавлених у стабільному й ефективному впливі на суспільство;

2) УПЦ МП протягом усіх років виступала посередником між бізнес-колами та політичною і державною верхівкою України й Росії, збереження такої конфігурації залишалось серед інтересів цих сторін;

3) заборона самої УПЦ МП в Україні – це справа юридично неможлива, оскільки на сьогодні не існує жодного законодавства, яке би дало змогу на рівні, наприклад, постанов заборонити діяльність цієї структури (такі прецеденти вже були), а спроби це зробити в незаконний спосіб заради піару – чудова картинка для російської пропаганди;

4) навіть уможливлення юридичної заборони УПЦ МП не вирішило би проблеми, оскільки залишилися би її вчорашні прихильники, які розпочали би служіння у підпіллі, що додало б їм додатково реноме «жертви».

Найкраща стратегія за таких обставин на сучасному етапі – максимальне «очищення» лав духовенства УПЦ МП від відверто проросійських діячів, охопно з агентами (а то і співробітниками) Федеральної служби безпеки, за допомогою переконливої доказової бази. З людьми ж, репутація яких «незаплямована» колаборацією з ворогом, можна і потрібно комунікувати, щоб не залишати їх «на відкуп» російській стороні, а натомість розвивати співпрацю заради єдиної та незалежної від будь-кого Української держави.

Василь Дорош: Дякую пану Павлові за такий історичний екскурс і пану Тарасові за такий «легкий» перехід до актуальних проблем сьогодення. Я ж почну з того, що, мені здається, та імперська ідеологія, яка вже існувала тривалий час і реалізовувалася

РФ із плином часу, мусила вилитися в якусь «єресь». Ми просто очікували, коли ж це трапиться. Зараз ця ідея «русского міра» просто реалізувалася і з вузького кола переходить у широке, де її активно обговорюють богослови та суспільство. Сподіваюся, незабаром вона буде засуджена. Ця єресь – наслідок політики Росії, тому цей аспект потрібно вивчати значно глибше, адже відповідні процеси сягають витоків ще сталінських часів – 1943 року, до «сергіанства», коли під проводом патріарха Московського і всієї Русі Сергія Страгородського розпочалася активна співпраця Російської Церкви з російською владою. І саме така політика й породила відповідні процеси, зокрема і в контексті єреси «русского міра».

Якщо говорити про діяльність УПЦ МП, то, звісно, позиція органів державної влади одна, чітка і конкретна – у нашій державі не бути структурам, які співпрацюють із ворогом, що воює з нами. Які механізми подолання? Це вже інше питання. Погоджуюся, що заборонити УПЦ МП не вдасться, адже навіть якщо ми це зробимо, то виникне набагато більше проблем, ніж маємо сьогодні. Потрібно активніше переривати зв'язок цієї Церкви з органами влади РФ. Це – один із найоптимальніших шляхів, який дасть змогу розпочати ефективну й дієву розмову із представниками МП. А говорити вони вже почали. І посприяла цьому війна. Адже до цього вести будь-який діалог вони не мали потреби, бо були самодостатньою структурою, маленькою «державою в державі», яка могла повністю себе забезпечити, мала внутрішню та зовнішню підтримку, і головне прихильність великої частини людей, і досі її має, навіть попри війну. Але війна змусила їх говорити, і це дуже важливо.

Отже, сьогодні основне завдання – не «втопити» Московський патріархат, бо за ним стоять люди, а відірвати його від Росії. Звісно, зараз це виглядає дещо утопічно і на це піде чимало часу в різних сферах суспільного життя.

REFERENCES

Myr Russkyj yly Ukraynskyj? – dva razmyshlenyia na temu. (2010, Serpen 26). *Ukrainskyj bohoslovskyj sajt*. <http://www.theology.kiev.ua/article.php?cid=27&aid=332> (in Russian).

Mytropolyt Odeskyj Ahafanhel uhlediv u Putini «nezrivniannu kharyzmu» (2012, Sichen 31). *RISU*. http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/46577/ (in Ukrainian).

RPTs obvynyla hreko-katolykov vo vmeshatelstve v konflikt na Donbasse. (2014, Oktiabr 17). *NB. Nezavysymoe biuro novostej*. <http://nbnews.com.ua/ru/news/134429/> (in Russian).

Sviatejshyj Patryarkh Kyryll: «Obraschaiusko vsem, ot koho zavysyt pryniatye reshenyj: nemedlenno ostanovyte krovoprolytye». (2014, Iiun 17). *Russkaia Pravoslavnaia Tserkov. Ofytsyalnyj sajt Moskovskoho Patryarkhata*. <http://www.patriarchia.ru/db/text/3675054.html> (in Russian).

Sviatejshyj patryarkh Kyryll: «Sehodia net bolee vazhnogo voprosa, chem myr na Ukraynskoj zemle». (2015, Fevral 17). *Russkaia Pravoslavnaia Tserkov. Ofytsyalnyj sajt Moskovskoho Patryarkhata*. <http://www.patriarchia.ru/db/text/3996170.html> (in Russian).

Sviatishyj Patriarkh Kyryl: Tserkva zavzhdy bula zaporukoio myru i iednosti narodiv Rosii ta Ukrainy. (2014, Berezen 14). *Ruska Pravoslavna Tserkva. Ofitsijnyj sajt Moskovskoho Patriarkhatu*. <http://www.patriarchia.ru/ua/db/text/3606175.html> (in Ukrainian).

V kanun Dnia Kreschenyia Rusy Sviatejshyj Patryarkh Kyryll obratylsia s poslanyem k Prezydentam Rossyy y Ukrainy. (2015, Iiul 27). *Russkaia Pravoslavnaia Tserkov. Ofytsyalnyj sajt Moskovskoho Patryarkhata*. <http://www.patriarchia.ru/db/text/4176516.html> (in Russian).

Yaremchuk, V. (2015). RPTs na Donbasi yak instrument informatsiino-propahandystskoi polityky Rosiiskoi Federatsii. Sposoby i formy protydii derzhavy i suspilstva tserkovno-relihiinii destruktsii. In *Donbas u systemi informatsijnoi bezpeky derzhavy: rehionalni osoblyvosti, zovnishni vyklyky, instrumenty borotby z antyukrainskoiu propahandoi*. Kyiv, 123–160 (in Ukrainian).